

PROTOKOL

2021 | YIL 2 SAYI 2

KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
MERKEZİ DERGİSİ

Türk Dış Politikası ve Türk Boğazları

İsmail Köse

**Latin Amerika'da İstikrar Sorunu:
Venezuela Örneği**

**Dilek Karadeniz
Topal**

**Çevresel Güvenlik Kavramı Üzerine
Genel Bir Değerlendirme**

**Muhammed
Yunus Bilgili**

**Covid-19 Pandemisi ve Küresel İş Birliği
Modeli Olarak Covax Girişimi**

**Tuğba Aydın
Halisoğlu**

**Koronavirüs Salgınının Körfez Ülkeleri
Üzerindeki Etkileri**

Selma Özcan

**Covid-19 Pandemisinin
Türk Hukuk Sistemine Etkisi**

**Yahya Güven &
Hayriye Şengün**

**Pandemi Sürecinin
Kariyer Gelişimine Etkileri**

Mukaddes Güler

**Vahşetin Çağrısı:
Biyo-Kaderci Bir Dilin İnşası**

Ragıp Ergün

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. Abdullah UZUN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Öğr. Gör. Fatma NALBANT

Arş. Gör. Tülay DEMİR

Arş. Gör. Nisa ERDEM

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Bünyamin ER (Yönetim Bilişim Sistemleri)

Doç. Dr. İsmail KÖSE (Uluslararası İlişkiler)

Doç. Dr. Umut ÜZAR (İktisat)

Dr. Öğr. Üyesi Cenk BEYAZ (Sosyoloji)

Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY (Uluslararası İlişkiler)

İLETİŞİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, No:2-06

Telefon: 04623773227

Faks: +90 462 325 3205 – 325 3185

E-Posta: sam@ktu.edu.tr

Web: www.ktu.edu.tr/sam

Yayın Türü:

Ulusal Süreli

**KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ**

**STRATEJİK
ARAŞTIRMA MERKEZİ**

PROTOKOL DERGİSİ

SAHİBİ

Doç. Dr.
Özgür TÜFEKÇİ

Karadeniz Teknik
Üniversitesi
Stratejik Araştırma
Merkezi Müdürü

KTÜ SAM Protokol Dergisi kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimler alanında, kısa makalelere yer veren akademik bir dergidir. Kısa makalelerin yanı sıra rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

KTÜ SAM Protokol Dergisi Şubat ve Ağustos aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

PROTOKOL

2021 | YIL 2 SAYI 2

KARADENİZ TEKNİK
ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMA
MERKEZİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

<i>Kısa makale</i>	Türk Dış Politikası ve Türk Boğazları <i>İsmail Köse</i>	5-10
<i>Kısa makale</i>	Latin Amerika'da İstikrar Sorunu: Venezuela Örneği <i>Dilek Karadeniz Topal</i>	12-23
<i>Kısa makale</i>	Çevresel Güvenlik Kavramı Üzerine Genel Bir Değerlendirme <i>Muhammed Yunus Bilgili</i>	25-34
<i>Kısa makale</i>	Covid-19 Pandemisi ve Küresel İş Birliği Modeli Olarak Covax Girişimi <i>Tuğba Aydın Halisoğlu</i>	36-45
<i>Kısa makale</i>	Koronavirüs Salgınının Körfez Ülkeleri Üzerindeki Etkileri <i>Selma Özcan</i>	47-57
<i>Kısa makale</i>	Covid-19 Pandemisinin Türk Hukuk Sistemine Etkisi <i>Yahya Güven & Hayriye Şengün</i>	59-69
<i>Kısa makale</i>	Pandemi Sürecinin Kariyer Gelişimine Etkileri <i>Mukaddes Güler</i>	71-78
<i>Eser İncelemesi</i>	Vahşetin Çağrısı: Biyo-Kadercı Bir Dilin İnşası <i>Ragıp Ergün</i>	80-86

COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRK HUKUK SİSTEMİNE ETKİSİ

Yahya Güven

*Bayburt Üniversitesi
yahya_guven@hotmail.com*

Doç. Dr. Hayriye Şengün

*Bayburt Üniversitesi
hsengun@bayburt.edu.tr*

Öz

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 hastalığı, hukuki süreçler açısından da tedbir alınmasını gerektirmiştir. Ülkemizde Covid-19 pandemisi nedeniyle hukuk sistemi üzerinde alınan önlemlerin başında uzaktan çalışma, esnek çalışma, acele işler haricinde tüm yargı işlemlerinin ertelenmesi gibi önlemler yer almaktadır. Yargı sistemimizde hak düşürücü sürelerin bulunması ve bu sürelerin alınan tedbirler nedeniyle durdurulması amacıyla 26.03.2020 tarih ve 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile hak düşürücü süreler ile ilgili düzenleme yapılmıştır.

Bu çalışmada, salgın hızının yavaşlatılması için alınan tedbirlerin hukuki süreçler açısından Türk hukuk sistemi üzerine etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Değerlendirmede mevcut hukuki düzenlemeler, yüksek yargı kararları ve öğretide yer alan görüşlerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Hukuk, Pandemi

Giriş

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan Coronavirüs salgını sonrasında Dünya Sağlık Örgütü tarafından ilan edilen pandemi süreci, tüm dünya ülkeleri gibi ülkemizde de önlemler alınmasını gerektirmiştir. Eğitimin uzaktan yapılması, memurların çalışma saatlerinin değiştirilmesi, iş hayatında esnek mesai uygulamasına geçilmesi, kafelerin, restoranların, sinema salonlarının faaliyetine ara vermesi, sokağa çıkma yasaklarının uygulanması, kuaför ve güzellik salonlarının kapatılması, şehirlerarası seyahat kısıtlamaları, maske takma zorunluluğu gibi sosyal hayatta yapılan düzenlemelerin yanında; yargı sisteminde de icra ve iflas takiplerinin durdurulması, tutuklu ve acele işler hariç, yargılama faaliyetlerinin ve sürelerinin durması, adliye

çalışanlarının esnek çalışma yöntemine geçmesi, arabaluculuk görüşmelerinin çevrimiçi yöntem ile gerçekleştirilmesi gibi düzenlemelere gidilmiştir.

Salgın kapsamında alınan önlemlere bakıldığında, Anayasanın 56. maddesinde yer alan *“Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet herkesin hayatını beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlama; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, iş birliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler”* biçimindeki ifadeden hareketle, toplumun sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahip olması bağlamında önlemlerin alındığı görülmektedir. Ancak alınan önlemlerin; Anayasanın 36. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkı ve yargıya erişim hakkı ile Anayasanın 19. maddesinde yer alan makul sürede yargılanma hakkı ve diğer temel insan haklarının kısıtlanması açısından da sorunların ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir (T.C. Anayasası, 1982).

1. Pandemi ile Mücadele Amacıyla Yargı Sisteminde Yapılan Düzenlemeler

Covid-19 salgınının en önemli bulaş yolu insanların yoğun olarak bir arada bulunduğu ortamlardır. Bu ortamların başında; adliyeler, icra daireleri, ceza evleri gibi yargı sistemi içerisinde bulunan veya çalışma ortamları ve ticarethaneler gibi yapılacak düzenlemenin yargı sistemine etki edeceği yerler gelmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de salgının yayılımını engellemek amacıyla birçok alanda önlemler alınmıştır. Bu alanlardan birisi de Türk yargı sistemidir.

1.1. Yargı Sisteminin İşleyişi Açısından Yapılan Düzenlemeler

Yargı sistemine etkisi açısından yapılan ilk düzenleme, 22.03.2020 tarihli ve 2020/4 sayılı “Covid 19 Kapsamında Kamu Çalışanlarına Yönelik Tedbirler” başlıklı Cumhurbaşkanlığı Genelgesidir. Zira genelge ile kamu hizmetlerinin aksatılmaması ve yeterli sayıda personelin bulundurulması kaydıyla kamu görevlilerinin uzaktan çalışma, esnek çalışma ve dönüşümlü çalışma gibi çalışma yöntemlerinin uygulanabileceği duyurulmuştur. Bu kapsamda adliye çalışanları da esnek çalışma yöntemine geçmiş, ivedi ve tutuklu işlerinin görülmesi için yeterli sayıda personel bulundurulması uzaktan çalışma yönteminde hizmet sunulmuştur. Yine Hâkimler ve Savcılar Kurulu da ivedi ve tutuklu işler hariç diğer tüm iş ve işlemlerin ertelenmesi gerekli hallerde SEGBİS sisteminin kullanılmasına yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler kapsamında;

1. 06.03.2020 tarih ve 7226 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile dava açma, icra takibi başlatma, başvuru, şikâyet, itiraz, ihtar, bildirim, ibraz ve zamanaşımı süreleri, hak düşürücü süreler ve zorunlu idari başvuru süreleri de dâhil olmak üzere bir hakkın doğumu, kullanımı veya sona ermesine ilişkin tüm süreler,
2. 06.01.1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu, 04.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 12.01.2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile usul hükmü içeren diğer kanunlarda taraflar bakımından belirlenen süreler ve bu kapsamda hâkim tarafından tayin edilen süreler,
3. Arabuluculuk ve uzlaştırma kurumlarındaki sürelerle ilgili düzenleme yapılmıştır (Yıldırım vuran vd. 2020: 49).

Bu düzenleme ile süreler öncelikle 30.04.2020 tarihine kadar durdurulmuş daha sonra yapılan düzenleme ile bu tarih 15.06.2020 olarak revize edilmiştir.

Genelge ile; “2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu” ile takip hukukuna ilişkin diğer kanunlarda belirlenen süreler ve bu kapsamda hâkim veya icra ve iflas daireleri tarafından tayin edilen süreler; nafaka alacaklarına ilişkin icra takipleri hariç olmak üzere tüm icra ve iflas takipleri, taraf ve takip işlemleri, yeni icra ve iflas takip taleplerinin alınması ve ihtiyati haciz kararlarının icra ve infazına ilişkin işlemler 22.3.2020 tarihinden itibaren öncelikle 30.04.2020 tarihine kadar sonrasında ise 15.06.2020 tarihine kadar durdurulmuştur (Yıldırım vuran vd., 2020: 50).

Covid-19 salgınının cezaevlerine de yayılmasını engellemek için birtakım önlemler alınmıştır. Bu kapsamda cezaevi ziyaretlerine sınır getirilmiş, tutuklu ve hükümlülerin ailesi ile olan görüşleri durdurulmuştur. Genelge ile devam etmesi kararlaştırılan tutuklu ve acele işler kapsamında tutuklu ve hükümlülerin mahkemeler ile olan bağlantısının SEGBİS sistemi aracılığıyla yapılmasına özen gösterilmiştir. Cezaevlerinde anneleriyle birlikte bulunan 0-6 yaş çocukların yakınlarına verilmesi, kreş ve anaokuluna gönderilmesi uygulamalarına ara verilmiştir. Adalet Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren iş yurtlarında görevli hükümlülerin bu iş yerlerinde çalışması uygulamasının pandemi süresince kaldırılmasına da karar verilmiştir (COVID-19 Kapsamında İlave Tedbirler, 2020). Yine 14.04.2020 Tarihli ve 7242 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile koşullu salıverilme şartları esnetilerek cezaevlerindeki yoğunluğun

azaltılması yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda koşullu salıverilme süresinin 24 aya çıkarılması ile çok sayıda hükümlü tahliye edilmiştir.

Bir diğer düzenleme ise, adliyelerde yaşanan yoğunluğun azaltılması amacıyla avukatların, davacı veya davalıların dosya inceleme hakkına getirilen sınırlamadır. Dosya inceleme hakkının temel amacı; avukatın alacağı işlerde seçim yapmasını sağlayarak haksız bir iş almasını önlemek, açacağı davada gerekli hazırlıkları yapmak, iddia ve olaylara ilişkin savunma geliştirmek, davacı veya davalıların kendileri ile ilgili iddialara ilişkin savunma geliştirmesini sağlamak, dolayısıyla, yargılama faaliyeti sonunda hukuka uygun bir karar verilmesinin gerçekleşmesidir (Altasavukatlık, 2020).

Bu kısıtlama kapsamında avukatlara, dosya incelemelerini Avukat UYAP Portalı üzerinden, davacı ve davalılara ise Vatandaş UYAP Portalı üzerinden yapmaları hususunda özen gösterilmesi gerektiği bildirilmiştir. Kaldı ki adliye personelinin esnek çalışma yöntemine geçmesi sebebiyle fiziki olarak dosya inceleme imkânı da kalmamıştır.

Yargı sistemimizde tutuklu sanık bulunan işlerde aylık olarak tutukluluğun gözden geçirilmesi yapılmaktadır ve bu tutukluluğun gözden geçirilmesi usulü 5271 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu gereğince zorunluluktur (Ceza Muhakemeleri Kanunu, 2004). Bu zorunluluğun gerekçesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan Adil Yargılanma Hakkı'dır. Gerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gerekse ulusal kanunlarda yer alan düzenlemelere göre, yargılama sırasında asıl olan sanık veya şüphelilerin tutuksuz yargılanmasıdır. Tutuklu yargılanma istisnai bir durum olup sürekli gözden geçirilmesi yoluyla bir ceza aracı olmasının önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Hâkimler Savcılar Kurulu'nun yayımlanan genelgesi ile tutukluluk gözden geçirme uygulamalarının SEGBİS yöntemi veya dosya üzerinden yapılmasına önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir (COVID-19 Kapsamında İlave Tedbirler, 2020). Her ne kadar alınan önlemlerde tutuklu işler ertelenmemiş ise de gözden geçirmelerin dosya üzerinden yapılması veya SEGBİS sistemi uygulanması temel hak ve özgürlüklerin ihlaline ilişkin en önemli uygulamalardandır.

Alınan bir diğer önlem arabuluculuk görüşmelerinin çevrimiçi olarak gerçekleştirilmesine olanak sağlanmasıdır. Arabuluculuk Türkiye'de yeni uygulanmaya başlanmış olan iş hukuku, ticaret hukuku ve tüketici hukuku alanında arabuluculuğa elverişli konularda dava açmadan önce tüketilmesi gereken yargılama öncesi bir kurumdur. Arabuluculuğun amacı; tarafları arabulucunun gözetiminde bir masa etrafında bir araya getirerek uyuşmazlığa, tarafların

ihtiyaçlarına uygun bir çözüm bulunmasıdır (Çağatay, 2009). Dolayısıyla tarafların yüz yüze iletişimde bulunması uyumsuzluğun çözümü açısından oldukça önemlidir. Kaldı ki Arabuluculuk Daire Başkanlığı tarafından sicile kayıtlı arabuluculara sürekli olarak toplantıların yüz yüze yapılması telkin edilmiş, yüz yüze yapılan toplantıların çözüme ulaşmada oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır. Arabuluculuk yönteminde arabulucuya da birtakım sorumluluklar yüklenmiştir. Arabulucu tarafların menfaat ve ihtiyaçlarının ortaya çıkarılması için ucu açık sorular yöneltir. Uyuşmazlığın dava aşamasına gitmesi durumunda tarafların karşılaşacağı sorunlar hatırlatılır ve tarafların iletişim yollarının görüşme boyunca açık olması sağlanır. Arabulucuya yüklenen görevlerin sağlıklı olarak yerine getirilmesi için yüz yüze iletişim oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında çevrimiçi yapılan arabuluculuk görüşmelerinin sistemin sağlıklı yürütülmesine engel olacaktır.

Covid-19 salgınının yayılımını engellemek için alınan önlemlerden bir diğeri ise lokanta, kafe, oyun salonları ve sinema salonları gibi insan yoğunluğunun fazla olduğu işletmelerin faaliyetlerine ara vermesidir (Lokanta, Restoran, Kafe vb. İşyerleri; Park, Piknik Alanları; Mesire Yerleri ve Giyim Pazarları Genelgesi, 2020). İşletmelerin faaliyetlerine ara vermesi nedeniyle gelir elde edemeyen işletme sahipleri gerek kira sözleşmeleri gerekse taraf oldukları ticari sözleşmelerde kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirememiştir. Ayrıca tüm dünyada üretim süreçlerinde yaşanan aksamalar ticari sözleşmelerin yerine getirilme süreçlerinin uzamasına da neden olmuştur. Bu durum, sözleşmeler açısından “mücbir sebep” ve “aşırı ifa güçlüğü” kavramlarını gündeme getirmiştir. Yargı organları açısından fiili durumun mücbir sebep kavramı içerisine mi yoksa aşırı ifa güçlüğü kavramı kapsamına mı girdiğinin belirlenmesi ise cevap bekleyen sorulardandır. Bu sorunun cevap bulması sonrasında taraflar arasında ortaya çıkan sorunların çözümü ise yargı organlarının görev alanına girmektedir.

1.2. Yargı Sisteminde Yapılan Düzenlemelerin Oluşturdukları Sorunlar

Covid-19 pandemisinin etkilerinin azaltılması amacıyla yargı sisteminin işleyişi açısından alınan tedbirlerin birtakım sorunları ortaya çıkardığı açıktır. Bu sorunlardan en önemlileri makul sürede yargılanma hakkı, mahkemelere erişim hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel insan hakları açısından yaşanan ihlallerdir. Açıklanan esnek çalışma yöntemleri ile duruşmalar süresiz olarak ertelenmiş tüm yargı süreleri durdurulmuştur.

Her ne kadar sürelerin durdurulması tarafların hak kayıplarını engelleyecek olsa da duruşmaların ertelenmiş olması yargılamaların makul sürede sona erdirilmesi açısından problemler oluşturduğu gibi mahkemelerin iş yükünün birikmesine ve Anayasanın 36. maddesinde yer alan adil yargılanma hakkının da ihlaline sebep olacağı açıktır (T.C. Anayasa, 36. Md.).

İcra İflas Hukuku açısından yapılan düzenlemelere bakıldığında nafaka takipleri hariç olmak üzere tüm icra işlemleri durdurulmuştur (İcra ve İflas Takiplerinin Durdurulması Hakkında Karar, 2020). İcra daireleri insan dolaşımı açısından en yoğun alanlardan birisidir. Bu açıdan bakıldığında yapılan düzenleme ile salgının yayılımını azaltacağı ifade edilebilir. Ancak bu tedbirler, alacaklı borçlu ilişkisi açısından olması gereken dengeyi borçlu lehine değiştirmektedir. Zira bu düzenlemeler borçlulara, üzerinde bulunan taşınır veya taşınmaz malları üçüncü kişilere devir imkânı yaratacağı gibi alacaklıların da alacağına kavuşmasını engelleyici düzenlemelerdir. Anayasanın 36. maddesinde düzenlenen “hak arama hürriyeti” ve “mahkemeye erişim hakkı”, kişilerin haklarını tüm yargı organları karşısında aramasını güvence altına almaktadır. Bu açıdan bakıldığında nafaka alacakları hariç olmak üzere tüm icra takiplerinin durdurulması, Anayasa'nın 36. maddesinde yer alan hak arama hürriyetini de bertaraf etmektedir (T.C. Anayasası, 36. Md.).

İcra takiplerinin ertelenmesi, takip tatili süresince açılmayan takiplerin yığılmasına, normalleşme sonrasında icra dairelerinin iş yükünün artmasına neden olacaktır. Ayrıca pandemi nedeniyle kazançlarında düşme yaşayan, yeterli gelir elde edemeyen ve zarar eden işletmelerin, tatil süresince birikmiş olanlarla birlikte tüm borçları için kendilerinden talepte bulunulduğunda bu talepleri karşılayamayacakları tartışmalıdır. “Bu durumun kaçınılmaz sonucu, binlerce tacirin ödeme aczine düşmesi ve iflâs ile karşı karşıya kalmasıdır. Dolayısıyla, malî durumu bozulan işletmelerin rehabilitasyonuna, şirket kurtarmaya, borç yapılandırmasına ve konkordatoya olan ihtiyaç öncekinden çok daha güçlü bir biçimde kendisini gösterecektir” (Atalay, 2020)

Pandemi nedeniyle davacı, davalı ve avukatlara fiili olarak getirilen dosya inceleme kısıtlaması, temel hak ihlallerine neden olacak bir diğer düzenlemedir. Davacılar, davalılar ve sanıklar kendileri ile ilgili iddialara ilişkin kanıtlara ancak dosya üzerinde yapacakları inceleme ile vakıf olacak ve bu doğrultuda savunma geliştireceklerdir. Her ne kadar UYAP üzerinde bulunan dijital mahkeme dosyalarına erişim sağlanabilmekte ise de dosya içerisinde bulunan tüm belge ve bilgilerin UYAP sisteminde bulunmaması, kısıtlı bir inceleme

imkânı sağlamaktadır. Ayrıca tarafların dosyada mevcut delillere erişim hakkının kısıtlanması taraflar arasında eşitsizliğe bu durum da adil yargılanma hakkının ihlaline sebep olmaktadır.

Tutuklu işlerin dosyalarında mevcut delil durumunun, 30 günde bir olarak gözden geçirilmesi, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 108. maddesinde yer alan düzenleme gereğince zorunludur. Tutuklama tedbirleri hukukumuz açısından istisna bir durumdur. Asıl olan tutuksuz yargılanmadır. Tutuklu yargılamaya karar verilmesi halinde dosyada mevcut delil durumu 30 gün ara ile değerlendirilmekte ve sanık veya şüphelinin tutukluluk halinin devam edip etmeyeceğine karar verilmektedir (Ceza Muhakemeleri Kanunu, 108. Md.). Zira dava dosyasındaki mevcut yeni delil durumu sanık veya şüphelinin tutuksuz yargılanmasını gerektirecek şekilde lehte değişmiş olma ihtimali her zaman için mevcuttur. Ayrıca ülkemizin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bünyesinde en çok ceza uygulaması ile karşı karşıya kaldığı konu, uzun tutukluluk süreleridir. Gerek uluslararası gerekse ulusal düzenlemeler tutuklu yargılamanın bir istisna, tutuksuz yargılamanın ise esas olduğunu ifade etmektedir. HSK tarafından yayınlanmış olan genelge ile tutuklu işlerin görülmesine devam edeceği belirtilmiş olsa da olağan gözden geçirmelerin SEGBİS yöntemi ile yapılması veya dosya üzerinden karar verilmesi özendirilmiştir (COVID-19 Kapsamında İlave Tedbirler, 2020). Yargı sistemimizde asıl olan uygulama sanık veya şüphelinin savunma hakkını dilediği şekilde kullanmasıdır. Sanığın duruşma salonuna gelme isteği karşısında bu isteğin reddi, savunma hakkının kısıtlanması ve adil yargılanma hakkının ihlalidir. Olağan dönemlerde dahi tutukluluk gözden geçirme duruşmalarını dosya üzerinden yapmak isteyen yargı organlarımız, Covid-19 salgını dönemini fırsat bilerek, sadece dosya üzerinden karar verilmesi uygulamasının alışkanlık oluşturacağı, zaten uzun olan tutukluluk sürelerinin daha da uzamasına tüm bu durumların ise insan hakları ihlallerine neden olacağı söylenebilir.

Tedbirler kapsamında çevrimiçi yapılmasına karar verilen arabuluculuk görüşmeleri, doğası gereğince yüz yüze yapılması esas olan ve hukukumuzda yeni uygulanmaya başlanmış alternatif çözüm yöntemidir. Arabuluculuk görüşmelerinde taraflar arasındaki iletişim sağlanarak uyuşmazlığa, menfaat ve ihtiyaç temelli çözümler bulunması amaçlanmaktadır. Bu sebeple çevrimiçi yapılan arabuluculuk görüşmeleri, tarafların iletişim yollarının açık tutulmasını, menfaat ve ihtiyaçların ortaya çıkarılmasını ve dolayısıyla uyuşmazlığa çözüm bulunmasını engellemektedir. Uyuşmazlığa çözüm bulunamaması arabuluculuk sisteminin

amacına ulaşmasını engellemekle beraber, uyuşmazlıkların mahkeme aşamasına taşınmasına sebep olarak mahkemelerin iş yükünü artırmaktadır.

Covid-19 salgını nedeniyle faaliyetlerinin durdurulmasına karar verilen işletmelerin gelir elde edememesi, taraf oldukları sözleşmelerin gereklerini yerine getirememesine sebebiyet vermiştir. Gelir elde edemeyen işletmeler kira ödemelerini, işçilik alacak ödemelerini, hammadde ödemelerini ve benzeri ödemelerini gerçekleştirememiş, bu durum da hukukumuzda yer alan mücbir sebep ve aşırı ifa güçlüğü kavramlarını gündeme getirmiştir (Berker, 2020). Mücbir sebep, önüne geçilmesi mümkün olmayan kişinin istemi dışında gerçekleşen ve öngörülemeyen durumlardır. Aşırı ifa güçlüğü ise, Türk Borçlar Kanunu'ndan anlaşılacağı üzere, sözleşmenin yapıldığı sırada taraflarca öngörülme ve öngörülmesi de beklenmeyen olağanüstü bir durumda, borçludan kaynaklanmayan bir sebeple ortaya çıkan ve sözleşmenin yapıldığı sırada mevcut olguların kendisinden ifasının istenmesini dürüstlük kurallarına aykırı düşecek derecede borçlu aleyhine değiştiren ve ifanın aşırı ölçüde güçleşmesi olarak düzenlenen bir kurumdur (Emre & Yılmaz, 2020). Görüleceği üzere her iki kavram da birbirine yakın anlamlar içermekle birlikte, birbirinden farklı kavramlardır. Türk Borçlar Kanunu'nun 136. ve 138. maddelerinde hükme bağlanmış olan aşırı ifa güçlüğü ve borçlunun sorumlu tutulmadığı imkânsızlık, kurumlarının en önemli ortak noktası, borçluyu sözleşmenin taahhüt edildiği şekilde ifa edilmesi yükümlülüğünden kurtarmasıdır (Torun, Tarihsiz:). Bu sebeple salgının sözleşmeler açısından mücbir sebep ve aşırı ifa güçlüğü teşkil edip etmeyeceği her sözleşme açısından ayrı ayrı değerlendirilmelidir (Pelit, 2020). Covid-19 pandemisi nedeniyle alınan tedbirlerin bu kavramlardan hangisinin kapsamına girdiği ise tartışmalıdır.

Ticari hayatta alınan önlemlerin bir diğer yansıması da tüm hukuki süreçlerin durdurulması sebebiyle tarafların hak arama faaliyetlerine girişememesi sonucu birikmelerin yaşanması noktasındadır. Yargı faaliyetlerinin tekrar başlatılması sonucunda; icra iflas işlemleri, arabuluculuk faaliyetleri ve dava açma işlemlerinde yoğunluk olacağı; ülkemizde uzun olan yargı süreçlerinin daha da uzamasına sebebiyet vereceği muhakkaktır.

Sonuç

Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan ve çok hızlı yayılması sonrasında Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen Covid-19 salgını, sosyal, ekonomik, siyasi, kısaca insan faktörünün bulunduğu tüm alanlarda olumsuz etkisini göstermiştir. Bu olumsuz etkinin bertaraf edilmesi amacıyla

tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de birtakım önlemlerin alınması gerekmiştir. Bu önlemler ile Türkiye’nin salgın sürecinden en az zarar ile çıkması amaçlanmıştır.

Alınan önlemler ile her ne kadar salgının azaltılması amaçlanmış ise de önlemlerin özellikle yargı faaliyetleri açısından kısa ve uzun dönemde birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olacağı ifade edilebilir. Yargı faaliyetlerinin durdurulması sebebiyle iş yükünün birikmesi, yargılama süreçlerinin uzaması, icra faaliyetlerinde borçlu lehine yapılan düzenlemeler ile ihlal edilen eşitlik ilkesi, tutuklu işlerde dosya üzerinden inceleme nedeniyle adil yargılanma hakkı ihlalleri, işten çıkarma yasakları, ticari işletmelerin kapatılması nedeniyle ortaya çıkan mücbir sebep ve aşırı ifa güçlüğü kavramları, pandemi sonrası sıkça karşı karşıya kalınacak sorunlardandır. Bu sorunların çözümü aşamasında yargı organlarına büyük sorumluluk düşmektedir.

Dünya nüfusunun dijital çağda yaşadığı düşünüldüğünde yukarıda bahsedilen birçok tedbire gerek kalmaksızın Covid-19 salgınının yayılımına çözüm bulmak büyük çabaları gerektirmektedir. Yargı sisteminde de UYAP yargı ağının geliştirilerek bu süreçte duruşmaların çevrimiçi yapılmaya devam edilmesi, icra takip işlemlerinin UYAP sistemi kullanılarak açılması, haciz ve diğer icra işlemlerinin yine UYAP üzerinden yürütülmesi, dava dosyasına eklenen tüm evrakların UYAP sistemine taranması zorunluluğu getirilerek dosya inceleme işlemlerinin kolaylaştırılması, UYAP avukat portal yetkilerinin artırılması, randevulu çalışma sisteminin getirilmesi, tüm vatandaşlara elektronik tebligat adresi tanımlanarak tebligatların elektronik yolla yapılmasının sağlanması gibi uygulamalar adliye ve icra müdürlüklerinde yaşanan yoğunluğun, dolayısıyla salgının yayılma hızının azalmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altasavukatlık, (2020). Avukatın dosya inceleme ve dosyadan örnek alma hakkı. <http://www.altasavukatlik.com.tr/2020/10/19/avukatin-dosya-inceleme-ve-dosyadan-ornek-alma-hakki/>
- Arslan A. S. (2020). Covid-19 salgını sebebiyle icra takiplerine ilişkin düzenlemelerin değerlendirilmesi. *TBB Dergisi* (148), 197-234.
- Atalay, O. (2020). *Covid-19 salgını sebebiyle gerçekleşen takip tatili sonrasına ilişkin bazı düşünceler ve öneriler*. <https://blog.lexpera.com.tr/covid-19-salgini-sebebiyle-gerceklesen-takip-tatili-sonrasina-iliskin-bazi-dusunceler-ve-oneriler>

- Berker A. (2020). Covid-19 virüs salgınının şirketlere olan hukuki etkileri. <https://www.bthaber.com/covid-19-virus-salgininin-sirketlere-olan-hukuki-etkileri>.
- Ceza Muhakemeleri Kanunu. Resmî Gazete: 4 Aralık 2004/25673). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf>
- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Resmî Gazete: 15 Nisan 2020/31100). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/04/20200415-16.htm>
- COVID-19 Kapsamında İlave Tedbirler. (2020 30 Mart). <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/files/uu.pdf>
- Çağatay, A.(2009). Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından arabuluculuk ve uzlaştırma. *Ankara Barosu Hukuk Gündemi Dergisi*, (1), 25-36. <http://www.ankarabarosusu.org.tr/Siteler/1944-2010/Dergiler/HukukGundemiDergisi/2009-1.pdf>
- Emre, N. & Yılmaz, G. (2020). *Covid-19 virüsü özelinde pandeminin hukuki niteliği ve iş sağlığı ve güvenliği kapsamında yeni tartışmalar*. <https://blog.lexpera.com.tr/pandeminin-hukuki-niteliği-ve-is-sağlığı-ve-guvenligi-kapsamında-yeni-tartismalar>
- İcra ve İflas Takiplerinin Durdurulması Hakkında Karar, Resmî Gazete: 21 Mart 2020/31076). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/03/20200322-2.pdf>
- Lokanta, Restoran, Kafe vb. İşyerleri; Park, Piknik Alanları; Mesire Yerleri ve Giyim Pazarları Genelgesi, (30 Mayıs 2020). <https://www.icisleri.gov.tr/81-il-valiligine-lokanta-restoran-kafe-vb-isyerleri-park-piknik-alanlari-mesire-yerleri-ve-giyim-pazarlari-genelgesi>
- Pelit, B. (2020). *Covid-19 (Koronavirüs) Salgınının hukuki boyutu, mücbir sebep kavramı salgının sözleşmelere etkisi*. <https://www.metalmakina.com/covid-19-koronavirus-salgininin-hukuki-boyutu-mucbir-sebep-kavrami-salginin-sozlesmelere-etkisi>
- Torun, A. (Tarihsiz). *Covid-19 (Koronavirüs) kapsamında alınan tedbirler ve salgının yürürlükteki sözleşmelere etkisi*. <https://hansu.av.tr/tr/covid-19-koronavirus-kapsamında-alınan-tedbirler-ve-salginin-yururlukteki-sozlesmelere-hukuki-etkisi>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. Resmî Gazete: 9 Kasım 1982/17863). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

Yıldırımvuran S., Milanlıoğlu, U.K. & Çakan, S. (2020). Covid-19 pandemi sürecinin Türk yargısına etkileri. *Türk Kamu Yönetimi Dergisi*, 1(1), 47-54.
<https://tujpa.com/index.php/journal/article/view/3>

PROTOKOL

Protokol Dergisi

Çağrı Metni

Protokol dergisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi bünyesinde yayımlanmaktadır. Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji, Ekonomi, Kent, Çevre ve Yönetim konuları başta olmak üzere sosyal bilimler alanına dair kısa makalelere yer veren dergi, Şubat ve Ağustos olmak üzere yılda iki kez yayımlanmaktadır.

Kısa makalelerin yanı sıra derginin her sayısında rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da yer verilmektedir.

Dergi, öncelikli olarak ilgili alanlardaki güncel strateji temelli konulara dair tartışmaları okuyucu ile buluşturmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda hazırladığınız çalışmalarınızı bekliyoruz...

Genel yayım ilkeleri ve yazım kuralları için:

www.ktu.edu.tr/sam/protokol

Dergiye yazı göndermek için:

suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

YÖNETİM KURULU

Müdür

Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ

Müdür Yardımcıları

Doç. Dr. Abdullah UZUN

Dr. Öğr. Ü. Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Üyeler

Prof. Dr. Bünyamin ER

Doç. Dr. İsmail KÖSE

Doç. Dr. Umut ÜZAR

Dr. Öğr. Ü. Cenk BEYAZ

ÇALIŞMA GRUPLARI

Ekonomik Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Doç. Dr. Umut ÜZAR

Arş. Gör. Tuğçe ADIMLI
Sema ŞEKER

Toplumsal ve Kültürel Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Cenk BEYAZ

Doç. Dr. Bayram SEVİNÇ
Dr. Öğr. Ü. Hüseyin YADIGAROĞLU
Arş. Gör. İlhan BİLİCİ

Kent, Yönetim ve Çevre Araştırmaları Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Suna ERSAVAŞ KAVANOZ

Doç. Dr. Abdullah UZUN
Öğr. Gör. Fatma NALBANT
Arş. Gör. Tülay DEMİR
Arş. Gör. Kubilay DÜZENLİ
Arş. Gör. Nisa ERDEM
Arş. Gör. Abdülgazi YIKICI
Kübra ÖZDEMİR
Aynur YILDIRIM

Uluslararası Araştırmalar Çalışma Grubu

Koordinatör: Dr. Öğr. Ü. Vahit GÜNTAY

Doç. Dr. İsmail KÖSE
Arş. Gör. Göktuğ KIPRIZLI
Arş. Gör. Fevzi KIRBAŞOĞLU
Ceren HAKYEMEZ
Dilek KARADENİZ
Muharrem BAYRAK
Muhammed Resul EROĞLU
Mehmet Can ALBAYRAK
Nurfer GEZER
Lütfü OSMANOĞLU
Aleyna TEMİZ
Münevver YAVUZ
Ogün YILMAZ

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

PROTOKOL